

CAHİT KÜLEBİ'NİN İRİLERİNDE RENKLİ MISRALAR VE TÜRKÇENİN RENKLERİ

Gülşah DURMUŞ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Cahit Külebi (1917-1997)'nin şiirlerini hem renk hem renk çarşısı kelime olarak hem de ışık-gölge açısından de erlendirmektir. Şiirlerinde kullanılan renkler ve renk çarşısı kelime ile ışık-gölge unsurunun tamamı tespit edilmiş olmakla birlikte bütün şiirlerde kullanılan bu unsurlar bir yazışın sınırlarına sınırlanmayacak kadar fazla olduğundan kitaplardaki renklerin genel görünümüne dair önemli noktaların verilmesi ile yetinilmi ve çalışmanın kırk (40) şiirinden oluşan 'Adamın Biri' kitabıyla sınırlandırılmıştır.

Bir şiirinde renk kullanmayı tercih ettiği kelimeler, onun psikolojisini; kendisini, dünyayı ve hayatı algılayış biçimini ele veren önemli ipuçları taşır. Şiirlerinde kullanılan kelimeler arasında renk kullanmayı tercih ettiği renklerle ışık ve gölge unsurları ve bunların kullanış biçimi de bu ipuçları arasında önemli bir alt kategoriyi teşkil eder. Varılmak istenilen esas nokta, kullanılan her bir rengin şiirsel işlevine ulaşılmıştır.

Külebi'nin 'Adamın Biri'ndeki şiirlerinde renklerin insan ve duygularla, doğa, yer, kavram, renksizlik ve zaman açısından anlamlıdır. Külebi'nin en sık kullandığı renklerin sırasıyla sarı, beyaz ve mavi olduğu görülmüştür. Bu renkleri siyah, yeşil ve kahverengi takip eder. Şiirinde en az kullanılan renk tütün rengi, hiç kullanmadığı renkler ise, eflatun, mor ve kül rengi (gri)dir. Aydınlaşma, sevinç ve ak; sarı, beyaz ve maviyi mısralara davet ederken karanlık,

Ar. Gör., Nözü Üniversitesi Etilim Fakültesi Türkçe Etilimi Bölümü,
gulsahd@bilkent.edu.tr.

hüzün ve ayrışık • kara Zın hissi a şrlş ile mşralara ta şnr.

Anahtar Kelimeler: Külebinin iiri, Külebinin renkleri, iir ve renk, Adamşn Biri .

COLORFUL VERSES IN CAHİT KÜLEBİ'S POEMS AND COLORS OF TURKISH

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the poems of Cahit Külebi (1917- 1997), both from the perspective of words that connotes colours and light- shadow relations. Although the colours and the words that connotes colours in addition to light- shadow element in the poems of the poet are defined, as these elements are too broad to be covered just by one article, this article only focuses on the important points related with the general appearance of the colours in the books and the study is limited to one of his books, called Adamşn Biri , that contains forty (40) poems.

The words that are commonly preferred by a poet in his poems includes important clues about his psychology, his own self and his perception of the world and life. The colours along with the light and shadow elements among the words that are most frequently used by the poet and the way how the poet uses them constructs a significant sub- category. The main goal of this study is to reach the poetical function of each colour in his poems.

The colours in the poems, in Külebi 's Adamşn Biri , are meaningful from the perspective of •man and his emotionsŽ, •natureŽ, •placeŽ, •conceptŽ, •colourlessnessŽ and •timeŽ. The most frequently used colours, in order of their frequency, used by Külebi are, •yellow Ž, •white Ž and •blue Ž colours. •Black Ž, •greenŽ and •brown Ž are also the other commonly used colours that follow the ones mentioned above. The colour that is rarely used by the poet is •tobacco colour Ž and the ones that are never used are •light purple Ž, •purple Ž and •gray Ž. While light, joy and

love invite the colours • yellow Ž, •white Ž and •blue Ž, darkness, melancholy and separation are carried to the lines of the poems by the sensual heaviness of the colour •black Ž.

Key Words: The poetry of Külebi, colours of Külebi, poetry and colour, Adam'ın Biri .

Giriş

“Renksin yazdan kı tan, tazeliğsin bahardan”

Resim ve müzik, şiiri besleyen sanatların başında gelir. İnsan duygularının etkili anlatılmış olan şiirde söz; renk ve ezgi ile somutlaşır. **Ahmet Hâkim**'in A ustos 1921'de **Dergâh**'ta yayımladığı • *İrde Mânâ ve Vuzuh*” adlı yazısında • *öz ile musiki arasında sözden ziyade musikiye yakın* ifadesi ile işaret etti; **Orhan Veli**'nin buna karşılık 1941 yılında **Çarip Önsözü**'nde şerhlerle bir • *öz sanatı* diye de tanımladığı şiir alanında genel kabullerle yer aldığı üzere kelimelerin renkli ve ahenkli hâlleriyle vücut bulur. Orhan Veli bile • *şiiri şiir yapan, sadece, edasındaki hususiyettir.* derken sözden söyülmüş başka bir hüviyet kazanmış şiir dilinden söz eder.

İşir, bir iç ahenk sanatıdır. **Bahenk**, susma hâli ile bile derin bir ezgiyi beraberinde getirir. **Bütün Şiirleri**'nin ilk kitabı olan **Adamın Biri**'nde yer alan “İstanbul” şiirinde • *Yine kamyonlar kavun taşıyor/ Fakat içimde arka bitti* diye **Cahit Külebi**'nin içinde biten başka ile birlikte başka layan daha derin bir müzik vardır. Şairin içinde susan müzik bir başka boyuta, gizli bir ezgiye ve renge dönüşür ve bütün şerhlerle başka yansır. Bu ezginin davet ettiği renklerle ekilenen **Külebi**'nin şiiri, Ahmet Oktay'ın ifadesiyle, [içindeki başka'nın bitmesine] *bir boyun e menin veya* [bu başka'nın bitmesine neden olan başka'nın bir] *ayaklanmanın şiiri de ildir. Diğercisi çok sonra i itilecek bir derin kederin sesidir* (Aktaran: Cono lu 2008: 460).

İşirini besleyen sanatların birinin resim olduğunu **Resim**” başlaştığı şayan işirinin son iki mısraında • *Çizgisiz resim yaptım/ Okuyucu sana karşı mahcubum.* (Külebi 1997: 50) diyerek dile getiren **Külebi**'nin ilk şiir kitabında **Resim**” başlaştığı şayan bir işirin bulunması dikkate de erdir. • *İşir yazmak* işirini • *resim yapmak* fiili ile ifade eden ve yazdığı işirleri • *çizgisiz resim* olarak adlandıran **Külebi**, bir tuval sanatı olan resmi, sözcüklerle çizdiği için kendisini okuyucusuna karşı mahcup hissetti. **Külebi**, • *çizgisiz resimler*'inin hemen hepsinde renk, ışık ve gölge ifade eden kelimeleri sıkça

kullanış. **K lebi** nin sadece u mşsrasş bile okuyucunun zihninde bütün renkleri canlandırmaya yetecek. *Renksin yazdan kı tan, tazeliksin bahardan*” (Külebi 1997: 52).

Bu çalışmanın amacı **Cahit K lebi** nin iirlerini renk, şek ve gölge açısından de erlendirmek, kullanılan renklerin Türk tarihindeki seyrini hatırlamak ve iirlere yansıyan renklerin duygu ve anlam de erlerini tespit etmektir. iirin iirlerinde kullanılan renklerin genel görünüşüne dair önemli noktaların verilmesi ile ba layan çalış ma, iirin iir kitaplarından sadece biri ile sınırlanmıştır: *Adamın Biri*.

Bir iirin iirlerinde sıkça kullanılmayan tercih edilen kelimeler, onun psikolojisini; kendisini, dünyayı ve hayatı algılayış biçimini ele veren önemli ipuçları taşır. *Muayyen bir sahada çalı an insan, nasıl o sahanın meselesini daha iyi kavrar ve saha ile alakası olmayanlardan çok daha fazla bilgi kazanırsa, tıpkı bunun gibi mizacı, karakteri veya sanat görüşü ü dolayısıyla muayyen temeller ve kelimeler üzerinde ısrar eden bir air yahut yazar da bunların çe itli imkânlarını kefeder; adeta bunlar üzerinde bir nevi his ve dil ihtisası yapmış olur.* (Kaplan 1983: 211). iirin iirlerinde kullanılan bütün kelimeler arasında sıkça kullanılmayan tercih edilen renklerle şek ve gölge unsurları ve bunların kullanım biçimini de bu ipuçları arasında önemli bir alt kategoriye tekil eder. Bu çalışmada *Adamın Biri*’nde yer alan iirlerde sıkça kullanılan renk, şek ve gölge ve bunların kullanım biçimi, iirin psikolojisini; kendisini, hayatı ve dünyayı algılayış biçimini ortaya koymak amacıyla incelenecektir. Varılmak istenilen esas nokta, kullanılan her bir rengin iirsel ilevine ulaşılmıştır.

iirlerin incelenmesine geçilmeden önce iirin hayatı hakkında kısaca bilgi vermek iirin iirlerinde kullanılan renkleri anlamlandırmada önemli bir yol gösterici olacaktır.

Cahit K lebi, 10 Ocak 1917’de Zile’nin (Tokat) Çeltek Köyü’nde doğmuştur. Ailenin üçüncü çocuğu olarak **K lebi** nin asıl adı **Mahmut Cahit**’tir. Aile, soyadı kanunu ile birlikte **Erencan**’ı soy ismi olarak kabul ederken **Mahmut Cahit**, -baba sülâlesinin lâkabı olan **Gullebiler**’den hareketle 1938’lerden itibaren iirlerinde kullandığı **K lebi**’yi, soyadı olarak tercih etmiş ve bunu 1946’da resmen tescil ettirmiştir. Ailesi aslen Erzurumludur. Ailesi onun doğumundan birkaç ay önce Erzurum ve civarındaki Ruslar tarafından işgal ve Ermeni katliamları üzerine göç etmek zorunda kalır ve sıkıştıkları bir yolculuktan sonra Çeltek Köyü’ne yerleşir. Annesi Feride Hanım, babası Necati Bey’dir. Babası, ilkokul çöke lşi fakat çok okuyan

aydşn bir memurdur. **K lebi**, ailenin ilk erkek çocu u olmasđ sebebiyle üzerine titrenmi , bir parça da şmartşlmş bir çocuktur.

Aile, Çeltek•te üç yıl kalır. Üç yıl sonra Çeltek•te arasında gidip gelme mecburiyetini ve ailemi parçalanmış lş şnş ortadan kaldırmak amacıyla Zile•ye taşınrlar. Okula Zile•de ba lar. Çok küçük ya ta Mahalle Mektebine vlrni tir. Ancak okulu pek sevmez ve sşk sşk okuldan kaçar. Ardşndan Nümü•terakkî•ye verilir. Ailesi onu okula zorla gönderir. Burada da sşk sşk okuldan kaçar çünkü okulda sonsuz bir yalnızlık gurbet duygusuna kapşılır. Onu bu sşkşntşlardan kurtarşp okulu sevdiren Dutlupşnar İkokulunun Pamuk Hoca•sđdır. Bir daha hiçbir okulda dersten kaçmaz. Küçük ya ta okula verilmesi, burada yadş ş olumsuzluklar, annesinin okula gitmesi için takşndş ş sert tutum ki ili ini etkilemi yirekli ve atakŞ bir ki ili e sahipken “*utangaç ve çekingen*” olmu tur. Annesi, onun tahsili konusunda tavizsiz bir tutum sergiler.

Aile, çok geçmeden Sivas•la Tokat arasında İpe-köyŞ görünümündeki Artova•ya (Çamlışbel) taşınır. Asşl ilkokul tahsiline burada ba lar, birinci, ikinci sşnşfş burada okır. **K lebi**, Zile yıllarşndan itibaren okulun tatile girdi i yaz aylarşnda *dahlâkı bozulmasın*” diye bir kunduracş ustasş yanşna çşrak olarak verilir. Aile, 1927•de Necati Bey•in tayini üzerine bu defa da Niksar•a taşınır. air, burada *gezici tiyatrolar*Şşn müdavimi olur.

Mahmut Cahit, ilkokulun son üç sşnşfşnş Niksar•daki Gazi Dani mend İkokulunda okumu ve ilk tahsilini burada 1929•da tamamlamş tşr. Sivas Erkek Lisesi•ne yatşlı olarak kaydettilir. Burada çok iyi bir e itimö retim imkânş bulur; ancak yatşlı okul ondaki yalnızlık ve gurbet duygusunu büsbütün arttırır. Yedi yılşık Sivas Erkek Lisesi dönemi **K lebi**•nin kendini iyice okumaya verdi i yıllardır. Sivas•ş **Cahit K lebi**•nin hayatşndaki bir ba ka önemli yanş, halk kültürü, musikisi ve halkırlarını yakşndan tanşma imkânş bulmu olmasđdır. Bunda 1930-34 yıllarş arasında Sivas•ta bulunan Ahmet Kutsi Tecer•in önemli etkisi vardır. Lise tahsili sşrasında fizik dersi yüzünden bir yıl sşnşfta kalmş olmakla birlikte genelde ba arşlı bir ö rencidir. Lise son sşnşfa geçti i yıl (1935) babasşnş kaybeder. Aile Bursa•ya göç edince air de Bursa Erkek Lisesine geçmek zorunda kalır. Ancak aile burada şamamaz ve iki üç ay sonra tekrar Niksar•a, **K lebi** de eski okuluna döner. 1936 yılşnda lise tahsilini Sivas•ta tamamlamş tşr.

Annesi Tşp ya da Mülkiye Mektebine gitmesini ister. **K lebi** ise, ozan olmak için okumak zorunda olduğunu zannetti i Edebiyat Fakültesini istemekteydi. Fakat babasşnşn ölümünün ardşndan ekonomik durumlarş kötüle ince yatşlı okumaya mecbur kalır ve

kendisini Yüksek Ö retmen Okulu imtihanlarşnş kazanmak zorunda hisseder. Ancak aklı ve gönlü Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatş Bölümündedir. Bir arkadaşadan ders notlarş temin ederek sınavlara hazırlanır. Yazılı ve sözlü imtihanlar sonucu okulu birinci sıradada kazanır. **K lebi**, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatş Bölümü ve Yüksek Ö retmen Okulunda oldukça kuvvetli bir e itim görmü tür. Re it Rahmeti Arat, Fuat Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan gibi sahalarşnda otorite olan hocalardan ders alır. 1938 yazında Re it Rahmeti Arat'ın yardımı ve tavsiyeleri Almanca öğrenmek için Berlin'e gönderilir; böylece hem Batı'yı görme, hem de Almanca öğrenme kâması bulur. 1940'ta fakülteden mezun olur. Mezun olduktan bir ay sonra yedek subay olarak askere gider. 31 Ekim'de te menlik rütbesini alıp 17 Aralık 1942'de bu olmu tur. 1945'te kırk be günlük bir süre için tekrar askere çağrılan **K lebi**, bu görevini de Ödemi 'te yerine getirir.

Evlence i insanş fakültede tanışmış tır. Tarih bölümünün kendisinden bir sınıfta önde olan, güzel ve çalışkan öğrencisi Süheyla Tarkan'la 1940'ta tanışır, 1941'de evlenir ve 1942'de evlenir. İki erkek çocukları olur: Mehmet Ali (Antalya'da doğar) ve Ahmet (Ankara'da doğar). İki kız çocuğu da vardır: Ahmet'in (iktisatçı ö retim üyesi) genç yaşıta kaybedince büyük bir acı içinde kalmışlardır. Bu acı kayıplarından sonra 1993'te Süheyla Hanım vefat eder.

K lebi'nin memuriyet hayatı 28 Ocak 1943'te başlar. Millî Eğitim Bakanlığının de i ik birimlerinde yıllarca ö retmen, idareci ve müfettiş olarak çalışır. 31 Ağustos 1960'ta İsviçre bölgesi öğrenci müfettişliği ve kültür ataletliği görevine atanan **Cahit K lebi**, 23 Nisan 1964'e kadar burada kalmış tır. 3 Ocak 1973'te kendi isteğiyle emekli olur. Emekli olduktan sonra 1951'den beri üyesi olduğu Türk Dil Kurumu'nda 27 Mayıs 1983'e kadar çe itli görevlerde çalışır. **K lebi**, son yıllarını çok büyük ölçüde Çankaya sirtlarındaki bir apartmanın zemin katındaki dairesinde yalnızlık içinde yaşamış tır. 28 Mart 1997'de kalp ve böbrek yetmezliği ile kronik akciğer rahatsızlığı yüzünden hastaneye kaldırılır ve yoğun bakıma alınır. Böbrek yetmezliği sebebiyle 20 Haziran 1997 Cuma günü sabaha karşı 4.15'te Ankara'da vefat etmiştir (Çetinel 1998: 2848).

ncelemeye geçilmeden önce üzerinde durulması gereken bir konu da renklerle ilgilidir: E anlamlı görülen bazı renkler arasında her zaman tam bir anlamlılık söz konusu değildir. Bu konuda **Yalçın**, siyah/kara ve beyaz/ak renklerinden hareketle bunları belirtir:

•Kara, renk belirten bir niteleme sıfatıdır; ancak e ritilemeye açık bu sıfat. Siyah'la yalnızca mantıksal ya da fiziksel olarak e anlamlıdır. ... Kara somut ya da soyut her türlü nesneyi

nitelemeye yatkınken, siyah daha çok somut nesnelere niteledi inde uygun yerini buluyor. Aralarındaki temel ayrım niteleyi biçimlerindenidir: Kara, nesneyi somut varlığı açısından değil, o nesneye bakanın soyut bir eylemi nitelemektedir. Örneğin 'kara bulut' bir 'siyah bulut' değildir. Bir uysuzluk anlamıdır. Kısaca söylesek kara, duyuşsal (thymique), siyah nesnelere (objectif) bir nitelik belirler. Aynı bakanlık ak/ beyaz arasında da vardır. ...kara/ ak bakanlık siyah/ beyaz bakanlık ile uysuzluk açısından ayrımlıdır: Birincisi insan ulamında ikincisi ise nesnelere ulamında ayrımlıdır. Ancak 'kara' ve 'ak' insanın kendisini değil, duyuşsal nesnelere niteler; 'siyah' ve 'beyaz' tüm nesnelere do rudan niteler. nsamı da niteleyebilir, ancak bu durumda insan nesnelere ir: 'Siyah insan'; olsa olsa zencidir. Nitekim 'kara gün'de, gün, 'kara dü ünce'de dü ünce, 'kara bulut'ta bulut, 'aklı ak'da alını insanın duyuşsal nesnelere olarak nitelendirilmiştir. (Yalçın 1991: 272).

K i lebi, şiirlerini u kitaplarda bir araya getirmiştir: *Adamın Biri* (1946), *Rüzgâr* [1949 (*Rüzgâr*, *Kadınlar*, *Çocuklar*, *Dostlar*, *Yurdum*, *Son* bölümleriyle)], *Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda* (1952), *Yeşeren Otlar* (1954), *Süt* (1965), *Türk Mavisi* (1973), *Yangın* (1980), *Güz Türküleri* [1991 (*İlk Dönencesi*, *İir Yöntemim* bölümleriyle)].

K i lebi'nin Şiirlerinde Renklerin Genel G r n

airin bütün şiir kitapları şiirsel i lev bakışından anlamlıdır. de i im ve dönüşüm unsurları ile yüklüdür. Kitapların renk bakışından tetkiki airin şiirdeki olgunlu una paralel bir çizgi takip eder. Bu de i me, gelişme ve olgualma airin iç dünyasının renk tablosunda de er kazanır. Bu renk tablosu *Adamın Biri*nde srasıyla en çok kullanılan renkler olan *siyah*dan *beyaz*za *beyaz*dan da *mavi*ye do ru ilerleyen bir titre imi ifade eder. Diğer kitaplar arasında da tarihsel gelişim sürecinde renklerin kullanış konusunda bir olgunlaşma ve yetkinleşme göze çarpmaktadır.

air, ikinci kitabı olan *Rüzgâr*da yeni kullanmaya başladığı renklerle karıştırmışa çşkar: *eflatun*, *kehribar rengi* (de erli ta larla), *gül rengi* (bitki ismi ile), *zeytin rengi* (bitki ismi ile). *Rüzgâr* eserinin "Kadınlar" bölümünde de *mavi* ve *kırmızı* renklerini *daha* zarfı ile birlikte kullanmaya başladığı *aha mavi* ve *daha kırmızı*, *Adamın Biri*nde sevgilinin saçları için kullanılan *üütün rengi*, *ye il tütün rengi*ne dönüşür. *Beyaz* renk peki tirmeli olarak *bembeyaz* eklini alır. Yeni bir renk eylemi olarak *u armak* kullanılır. Bu kullanış *saçların a arması* anlamışta şır: "Çocuklar" başlıklı bölümde peki tirmeli olarak *masmavi* ve *aha* zarfı ile birlikte *daha mavi* kullanılır. Yeni

kullanılan renklere *mürekkep rengi* de eklenmelidir. “*Dostlar*”da •*kumral*, •*Yurdum*da *soluk ye il* ve •*kömür gözlü* kullanışları yenidir. “*Son*”da bir renk eyleminin ve iki rengin ikileme ekinde kullanışları görölür: •*er ye er*, •*pembe pembe*, •*beyaz beyaz*.

*Yeşeren Otlar*da ten renkleri olan •*esmer*, •*sarı m* ve •*kumral* karışma çakar. Belirtili isim tamlaması kurulu *yağın rengi*, küçültme ekiyle *beyazcık*, çarışım bildiren renk unsurlarından *duman*, •*alev*, •*ate*, •*yanan*, •*çi dem*, •*en* zarfıyla birlikte •*en pembe*, •*en beyaz*, •*en sarı*, zarfı ile kurulu bir renk eylemi olarak •*kızarıp bozarmak* ve mavinin yeni bir kullanım ekli olan •*su kesimi mavi* dikkatleri çekmektedir.

*Atatürk Kurtuluş Savaşında*da •*kara kara* ikilemesi, *Süt*te •*al gelincik* sıfat tamlaması, •*ı il yanan* sıfat il grubu ve •*zift gibi sütler*, •*süt gibi beyaz*, •*beyaz neonlar* (bir renk ve bir gaz adş renk ifade edecek ekinde kullanışları, neon renksiz bir gazdır), •*acı su gibi gökyüzü*, •*solgun lambalar*, •*u ye ili bahçeler* gibi yeni kullanışlarla birlikte •*alı güllü* ikilemesi önemli kullanışlardır. Ayrıca bir hayvan adıyla birlikte •*tarın beyazlı*, ve •*ye ilin en koyu tonu*nu belirtmek için kullanışları olan •*ilin karası* kullanışları da bunlara eklenmelidir.

Türk Mavisinde okuyucuya sunulan yeni kullanışlar, sürüngen bir hayvan adıyla kurulmuş olan •*renkele rengi*, airin kendi dizelerinin rengi için kullandığı •*pembe aklı a belenmek* kullanışları, sinestezi yoluyla kurulmuş olan görme duyusu ile koklama duyusunun yer de i tirdi i •*ye il ter kokusu* ile bir başka yeni kullanım olarak •*ız atlar* belirtilmelidir.

*Yangın*da yer alan yeni kullanışlar: Bitki isminden hareketle •*erguvan*, •*süt mavi*, •*süt beyaz* kullanışları (•*it* kelimesinin renklere kattığı anlam bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanmıştır) *Adanın Biri*nde sevgili için kullanılan •*petekte bir gömeç bal* ifadesi, burada •*sızme bal* ekinde kullanışları; •*olkansı*, •*nenevi li*, •*ayvayla sedef karı ması bir ten*, •*ye ilsiz*, •*mor*, •*kızıl*, göz için kullanılan •*badem çarısı* ve gençlik için kullanılan •*renklerin en etkeni* ifadesi önemlidir.

*Güz Türküleri*nde kullanılan yeni renkler ise öyle belirtilebilir: •*soyulmuş bademden daha ak bir ten* yapılandırında renk ifade etmek için bir meyve olan •*badem* kullanışları, •*nineden bir deniz*, •*mavi alevler*, •*katran kuyular*, •*rengi açıldıkça da ilan bulut*, bir madenin renginden yararlanılarak yo un bir hissi belirten •*çizgili ak mermerden onur yortusu alın* ve renk bildirmek için bir meyve olan •*bö ürtlen* kullanışlarıdır.

Adamın Biri Kitabında Renkler

Bir masal tekerlemesini andıran u dörtlükle ba layan *Bütün Şiirleri*'nin ilk kitabı *Adamın Biri*'nde **K lebi**, okuyucuya masal tadında iirler arma an eder:

• *Evvel zaman içinde yazdı m iirler*
Bergüzar olsun
Aç kapıyı bezirgân ba ı
Bezirgân ba ız

Dörtlü ün son iki mşrası da bir çocuk oyunundan alınmış tır. Kitapta yer alan iilerden biri de *Masaldaki Çocuk* (43) ba lı şın ş ta şmaktadır. Kitabın ilk iirinde yer alan *Horoz ekerleri* de yine ba lamış çocuk ve çocukluk olan bir kullanımdır. Bu unsurların hepsi **K lebi**'nin iirlerinde yer alan folklorik unsurlar olarak da de erlendirilebilir. *Sabret* iirinde yer alan *Yapraklarda dola an serin bir rüzgârın ki/ Her gün eser durursun hafızamdan* mşrası verilen bu folklorik unsurlarla birlikte de erlendirildi inde **ain** iirleri ile okuyucusuna sundu u zamanı *Şeymi* 'de bir zaman oldu u sonucuna varılabilir.

Adamın Biri'nde toplam kırk (40) iir bulunmaktadır. Bu iirlerin adları şırasıyla öyledir: *Evvel Zaman*, *İstanbul*, *Özlem*, *Hikâye*, *Sivas Yollarında*, *Sevda Pe inde*, *Ak amlar Hey Ak amlar*, *Harp çinde*, *Adamın Biri I-II*, *Dünyamız I-II-III-IV*, *Yirminci Yüzyılın lk Yarısı*, *Uçak Yolculu u*, *Kadınlar*, *Mehmet Ali*, *Mehmet Ali'nin Be i i Sallanıyor*, *Çar ız*, *te u Gördü üm Deniz*, *Ya mur*, *Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı*, *Otobüs*, *İkbahar Geldi*, *Özgürlük*, *Yurdumuz*, *Çiçekle Konu ma*, *Masaldaki Yalnızlık*, *Masaldaki Çocuk*, *Ya amak I-II*, *Sonbahar Geliyor*, *Sevda*, *Tabanca*, *Yeni Gelin*, *Resim*, *zin*, *Sabret*, *Güzelleme*.

K lebi'nin *Adamın Biri* kitabındaki iirlerinde kullandış renkleri ve bunların kullanış sıklık şın ş gösteren a a şdaki tablo incelendi inde **airin** en sık kullandış renklerin şırasıyla *siyah*, *ye il* ve *kahverengi* takip eder. **airin** en az kullandış renkleri *kırmızı*, *yeşil*, *gri* ve *siyah* dir. **airin** en az kullandış renkleri ise *yeşil*, *mor* ve *kül rengi (gri)* dir.

Adamın Biri'nde Kullanılan Renk ve I ık- G lge Tablo u

SARI	BEYAZ	MAVİ	SİYAH-KARA	YEŞİL	KAHVERENGİ	RENGÂRENK
43	35	30	29	19	11	10
KIRMIZI	RENKSİZ LİK	RENK-BOYA	PEMBE	IŞIK- G LGE	TABA RENGİ	
8	8	6	5	5	1	

K lebi'nin iirlerinde kullandış ş bu renk ile ş şk ve gölge ifade eden kelimeler ve bunlarşn kullanışm şklış ş ise açışk hâli ile öyledir:

Sarı: Yaz 8, Ekmek 6, Sabah 4, Güne 4, Kavun 3, Gündüz 2, Hasır 2, Bu day 2, Gün do acak 1, Çöl 1, Petek 1, Bal 1, Frenk altışnış 1, Altışn yürekli 1, Ayva 1, Armut 1, Aydışnlışk 1, Pencere 1, Sararmak 1, Sışcak 1.

Beyaz: Kış 8, Beyaz 6, Bulut 3, Yıldışz 3, Kar 3, Süt 2, Akdeniz 1, Di ler 2, Telli duvak 1, Kemik 2, Papatyadan beyaz 1, Akça 1, Bulut rengi 1, Bekâret 1.

Mavi: Deniz 11, Gök 5, Dalga 6, Mavi 3, Gökyüzü 3, Damar 1, Derya 1.

Kara: Ak am 14, Gece 9, Yanışk ten 2, Tren 2, Karanlıışk 1, Karacao lanlar 1.

Ye il: Ye ermek 4, Ye il 2, Yosun 2, A aç 2, Bahçe 2, ncir 2 (Yemi eklinde de 1 defa), Ye illik 1, Ot 1, Yaprak 1, Zeytinya ş (açışk ye il) 1

Kahverengi: Toprak/ Tarla 9, Kahve 1, Ceviz 1.

Renksizlik: Ya mur 3, Ya mak 2, Yışkamak 2, Islanmak 1.

Kırmızı: Bayrak 3, Kiraz 2, Kışzarmak 1, Kan 1, Karpuz içi (kışrmışzşıya yakla an pembe) 1.

Renk-Boya: Renk 3, Türlü boyalara girmek 3.

Pembe: Pembe 4, Allışk pudra 1.

Taba rengi: Tütünümün rengi 1.

I ık- g lge: I ışk 3, Gölge 1, avk 1.

Rengârenklik: Çiçek 5, Bahçe 3, Horoz ekerleri 1, vış kilimleri 1

Salim K ç k, Türkçede renk adlarşnışnekilış ve unlamış yönünden iki ekilde türetildi ini belirtir ve bu iki ana ekli de kendi içinde alt ba lışklara ayışırışr (Küçük 2010: 5589). **K lebi'nin** renk

ifade eden kelimeleri K ç k•ün ortaya koydu u bu ana ve alt ba lşklara göre öyle sşşflandşrşlabilir:

1. ekil Yönünden:

- 1.a. Ek almamş temel renk adları *•beyaz*Ž, *•gök*Ž, *•kök /mavi*Ž, *•ye il*Ž, *•pembe*Ž.
- 1.b. Bazş temel renklerden peki tirme hecesiyle olu turulmu renkler: **K lebi**, bu kitabşnda renkleri bu ekilde hiç kullanmamş tşr *Rüzgâr* kitabşndaki “Kadınlar”da *•bembeyaz*Ž, *Yeşeren Otlar*•da *•kapkara*Ž, *Sürte* *•masmavi*Ž renklerine yer vermi tir.
- 1.c. Çe itli eklerle veya nispet i•siyle olu turulmu *•Benzerlik Sıfatı*Ž eklindeki renk adları **K lebi**•nin *Adamın Biri* kitabşndaki iirlerinde bu kullanış a rastlanmaz.
- 1.d. Bazş temel renk adlarışndan isimlerle kurulmu renkler [Bayraktar (2004: 57), renkten türetilmi bu kelimeleri *•renk eylemi*Ž ba lş ş altşnda verir]: *•sararmak*Ž, *•kızarmak*Ž, *•ye ermek*Ž.

2. Anlam Yönünden

- 2.a. Tabiatın somutla tşrma yoluyla yapılmş renk adlarış: *•ütünümin rengi*Ž, *•bulut rengi*Ž. Di er iir kitaplarışndan *Rüzgâr*•da *•gül rengi*Ž, *•kehribar rengi*Ž, *•zeytin rengi*Ž.
- 2.b. Hayvanlarışn (at, öküz, inek, köpek, tavuk, yşlan vb.) özellikle atlarışn kşllarışnşn rengini (don) ve ni anlarışnş belirtmek için kullanılan renk adlarış: **K lebi**, *Adamın Biri*•nde bu renkleri hiç kullanmamş tşr ancak *Yeşeren Otlar*•da *•doru atlar*Žş kullanşr.
- 2.c. nsan teni ve göz rengi için kullanılan renk adlarış: **K lebi**, *Adamın Biri*•nde bunlarış da kullanmamş tşr. Ancak *Yeşeren Otlar*•da *•esmer*Ž, *•sarı in*Ž ve *•kumral*Žş; *Rüzgâr* eserindeki “Dostlar”da ise *•kumral*Žş kullanşr.

Anlam yönünden renk adı geçmese bile renge i aret eden çağrı im g c kuvvetli kelimeler vardşr. Salim K ç k•ün sşşflandşrmasşna bunu da eklemek yerinde **Ölulebi**•nin

irlerinde bir renge i aret eden a rş şm gücü kuvvetli kelimeleri u ekilde sşralamak mümkündür:

KELİMELE	AĞRIşTIRILAN RENK IşIK VE G LGE	KELİMELE	AĞRIşTIRILAN RENK IşIK VE G LGE
Kş , kar	Beyaz	Tren	Kara (tren)
Yaz	Sarş, Olgunluk.	Güne	Sarş, Bütün Renkler (Gökku a ř)
Bahar	Bütün Renkler	Yşldşzlar	Beyaz
SabahAk am	Aydşnlşk ve Karanlık	I şk	Beyaz, Sarş
Gündüz Gece	Aydşnlşk ve Karanlık	Aydşnlşk	Beyaz, Sarş
Bu day	Sarş	Karanlık	Kara, Siyah.
Gökyüzü	Mavi	Zeytinya ř	Açşk Ye il
Hasşr	Sarş	Bahçe	Ye il
Ceviz	Kahverengi	iekler	Bütün iek Renkleri
ToprakTarla	Kahverengi, Taba	Kşr ie i	Bütün iek Renkleri
Deniz	Mavi	Denizlerin •Bin Bir Türlü Haliş	Mavinin Bütün Tonlarş
PetekBal	Sarş	Sşcak	Kş , Soba, Ate , Sarş ve Aydşnlşk
Altşn	Sarş	ncir-Yemi	Ye il
A aç	Ye ilden Sarşya Bütün Tonlar	Sşvas Kilimleri	Rengârenk
Kavun	Sarş		
Karpuz	Ye il-Kşrmşş		

Salim K  k (2010: 559)•ün sşnşflandırmasşna ayrşca **Bayraktar** (2004: 57)•sşnşflandırmasşnda yer verdiği iltmeş alt ba lş ř dâhil edilebilir: *karacao lanlarş*.

Bayraktar, •karaş ve •siyahş renk adlarşnş içeren sözcük ve sözcük gruplarşnş e itli kategorilerde inceledi i alış masşnda •karaş için •soyut renk sıfatış kategoşini verir ve bu kategoriye örnek olarak verdi i kelimelerden birisi de *karanlık*ştır (Bayraktar 2004: 58). Bu kelime *soyut bir renk sıfatış* olarak **K lebi**•nin •*Sevda Pe indeş* (19) iirinde u ekilde kullanşlmş ştır: *Karanlık caddeler uzayıp gidiyorş*.

K ç **k**ün (2010: 421) **Bayraktar**•dan aktardış şna göre •süt maviŽ, •eker pembeŽ, •ozpembeŽ, •su ye iliŽ, •saman sarısıŽ gibi dş dünya gerçekli ine gönderme yapılarak somutlukları daha belirginle mi birçok renk adı vardı. **K** **lebi**•nin iirlerinde (•Mente e iiriŽ, 232) bu örneklerden *süt maviŽ* kullanılmış tır: *Akdeniz sütmavi yelkenidir* *Mente e'nin*. **K** ç **k**, yabancı dillerden geçmi renk adları arasında Türkçe + Arapça kategorisine dâhil etti i • *mavisini*Žne *çok açık mavi, ten rengi*Ž anlamış verir (Küçük 2004: 422-424).

K **lebi**•nin renkleri *insan ve duyguları*Ž, *do a*Ž, *yer*Ž, *kavram*Ž, *renksizlik*Ž ve *zaman*Ž açısından anlamlıdır. Aydınlık, sevinç ve a k; *sarı*Ž, *beyaz*Ž ve *mavi*Žyi mışralara davet ederken karanlık, hüzn ve ayrışmaŽnın hissi a ırlı ş ile mışralara ta şır.

1. İn an ve Duyguları

•*Evvel Zaman*Ž(11) iirinde airin *sen*Ž diye seslenerek okuyucuyla buluştu u ilk insan, *terit* sanatına başvurarak gözler önüne serdi i kendisidir. air bu iirinde insanı *şık*Ž olarak verir. air, kendisini ve *bir zamanlar*Ž içinde bulundu u a k duygusunu ifade etmek için renk, ışık ve gölge unsurlarında *sabah*Ž, *geceler*Ž ve *yıldızlar*Žş kullanır. Çokluk hâlde kullanılmış *geceler*Ž kelimesine karşılık *sabah*Ž sözcü ünün önünde yer alan *her*Ž zarfı ve *yıldızlar*Ž kelimesindeki çokluk eki bu dörtlükte *aydınlı in*Ž •*karanlı a*Ž baskın oldu unu, a k *karanlık*Žtan ziyade *aydınlık*Ž ifade eden sözcüklerle dile getirildi ini somut bir ekilde ortaya koyar. Dörtlükte yer alan ve renk ifade eden üç sözcükten *ikişlilik*Ž ve *ı k*Ž belirtmektedir: *sabah*Ž ve *yıldızlar*Ž. air, a k anlatmak için *her sabah*Žş ve *yıldızlar*Žş ş şklarını kullanmış tır:

“Asardın okulu *her sabah*

Sen de âşıktın bir zamanlar,

Geceleri sokak sokak gezerdin

Ellerin ceplerinde yıldızları sayarak.Ž(Külebi 1997: 11)

air, iirin devamında *insanın sevdası on be inde/ Horoz ekerlerine güne lere benzer*Ž diyerek *sevda*Žyı *horoz ekerleri*Žne benzeterek renklendirir ve *güne lere*Ž benzeterek ışıklandırır. TDK•nin hazırladış *Büyük Türkçe Sözlük*Žte horoz ekeri u ekilde tanımlanmaktadır. *Çe itli renklerde yapılmı , ince tahta çubu a takılıp satılan horoz biçiminde eker*.Ž Bu ekerler çocuklar ba ta olmak üzere herkesin ilgisini çekecek renklerde yapılmı , *mavi, turuncu, sarı, pembe ve kırmızı*Ž gibi ve ilgi çekmeyecek bir renkte örne in *siyah*Ž olmazlar. Böylece air için sevda, horoz ekerlerinin çocukların ilgisini çekecek canlı renklerde olmaları gibi dikkat

çekicili i ve •güne ler gibiŽde de aydşnlş ş imlemektedir. Horoz ekerleri ile aynş zamanda•sevdaŽnşn rengârenkli i de imlenmektedir.

•Sevda Pe indeŽ iirinde air, vaktiyle â şklşk yüzünden ilk defa zmir•e giri anşnş öyle anlatmaktadır:

• ehre girerken ı ıklar uçu uyor

Rüzgâr ok uyordu saçımı tren penceresinde,

Kalbim bir bayrak gibi çırpınıyorduŽ (Külebi 1997: 17)

Bu mşsralarda ehre girerken uçu an ı ıklarŽ ile •â ıklıkŽ duygusu arasşnda bir ili ki kurulabilir. aire ehri ilk giri inde ş şklarşn uçu tu u bir mekân olarak gösteren, içinde ta şdş ş a k duygusudur. air, ehri içindeki duygular ile algşladş ş için bu mşsralarda bir empresyonizm/ izlenilik etkisi oldu u söylenebilir. Aynş mşsralarda aire tren penceresinin rüzgârşn saçlarşnş ok adş şnş dü ündüren de yine bu â şklşk duygusudur, airin kalbini bir bayrak gibi çşrpşndşran da. Duygusalşk ta şyan ve olumsuz ça rş şmlarş olan bir kara treni dü ündürmesi gereken•renŽ kelimesi, bu mşsralarda â şklşk ve ehre girerken uçu an ş şklar dolayşşıyla bu olumsuz ça rş şmşndan kurtulmu tur. Tren penceresi, airin saçlarşnş rüzgârşn ok adş ş bir mekâna dönü ür. iirirson mşsrasşnda bir bayrak gibi çşrpşnan kalbin renginden ziyade dalgalanşırken aldş ş ekil dikkate alşnmş tşr. Bayrak kelimesinin kalış şndan hareketle bayrak gibi çşrpşnan kalp de içinde ta şdş ş a k duygusundan hareketle kutsal olarak görülmü tür. Aynş durumHikâyeŽ(15) iirinin •Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!Ž mşsrasşnda da söz konusudur. air, bu mşsrada sevgilisini aydınlık ve güzelŽ olma yönünden kendisi için kutsal olan vatanşna, Türkiye•benzetmektedir. Buradan hareketle K lebi•nin •sevdaŽyş ve sevgiliŽyi •vatanŽ ve •ayrakŽ gibi kutsal kabul etti i söylenebilir.

•Sevda Pe indeŽ(17) iirinin üçüncü dörtlü ünde •ehirli bir kadın gibi kokardı/ Evlerin bahçeleri ak am serinli inde.Ž mşsralarşnda kadşn/ sevgili bu defa kokusuyla •ehirli kimli iŽyle yer almaktadır. Bu mşsralarş renklendiren kelimeler ilŽi ve •çiçeklerin renkleriŽni kendisinde toplayan bahçeŽ ile •ak am serinli iŽdir.

•Çiçekle Konu maŽ(41) iirinde artşk penceresi, masasş ve sevgilisi olmayan air, çiçe e •çiçek seni alıp ne yapsamŽ diye sormaktadır. Burada bir sevgilinin artşk olmayş ş yani sevgili yoksunlu u, ş ş şn geldi i bir mekân parçasş olan pencerenin yoklu u ile ve çiçe in de artşk bu yüzden gereksiz görüş ile güçlendirilmeye çalı şlmş tşr. Çiçek için bir tür adş verilmedi i için bu çiçe e bütün renkleri yakş tşrşlabilir ve sevgiliden yoksunluk

dolayısıyla genel bir türü ifade eden çiçekle temsil edilen bütün renkleri de air için artışı gereksiz kabul edilmektedir.

air için renk hayattaki dönüşümü de yansıtır. Aşağıdaki mısralarında hayatında geçirdiği amalar ifade etmek için *tipli boyalara girmek* ifadesini kullanır ve böylelikle kendi hayatının her anı renklerle (boyalarla) özdeşleşir:

• Ben göçmen arabaların üstünde do mu um
Kış kışamet gününde.
Tarihi boyalara girmi im.
Bu yaşma kadar tarihi boyalara girmi im.
*On beş yıl ö rencilik,
Birkaç yıl memurluk etmi im.
Gün olmu ekmeği dükkânlarını
Hasretle seyretmi im.
Gün olmu sevda çekmi im
Bu yaşma kadar tarihi boyalara girmi im*

(Külebi 1997: 24).

• *Ya amak İZ(45)* iirinde air *Di lerim var gülmek isterim* kelimesinin çarşı tırdsı beyaz renk ile *ilemek istemek* fiilinin taşıdığı olumlu etkiyi desteklemek istemiştir.

• *Adamın Biri İZ(22)* iirinde airin kendisi ile özdeşleştiği kabul edilebilecek olan bu *Adamın Biri*, akama kadar başında *nasır apka* ile dolaşır. Buradaki *nasır apka* da renk olarak *arı* çarşı tırmdadır.

• *İlkbahar Geldi*(37) iirinde air uzaklara/ vatanına duyduğu özlemden ötürü ilkbahar akamlarının can sıkıcı olarak görüldüğü iire bir canlılık ve ne getirmesi beklenen *ilkbahar* kelimesinin bu olumlu çarşı gücü, iirde geçen *nasanın canı sıkılır* ve *Özlerim için uzakları* mısralarında *ilkbahar* kelimesi ile birlikte kullanılan *akamları* kelimesi ile olumsuz bihavaya bürünür. Bu olumsuz hava yerini iirin son dörtlüünde bir gün ilkbahar akamlarında evinde yemek yiyebileceği ve sessizce vatan haritasının seyredebileceği bir zamandiliminin gelebileceği ihtimali ile yerini umuda bırakır. iirin ilk dörtlüündeki *ilkbahar akamları* ile can sıkıntısı ve vatan hasreti, son dörtlüünde ise aynı ifade ile vatana kavuma ihtimalinin airde yarattığı ümit anlatılmaktadır. iirin ikinci dörtlüünde *uzaklardan gelmesi istenilene* de bu ümit taşıyan kaynağı olarak düşünülebilir. iirin ilk dörtlüünde *Vapura, tren binmeden/ Özlerim için uzakları* mısralarında bir duygusal nitelik olan *ak tren* çarşı tır *ren* kelimesi bu iirde *gurbet* ve *sıla hasreti* ni ifade etmektedir. Bir iç yolculuğa iaret eden bu mısralarda varlığı gurbet diye algılayış hissedilir.

• *Özlem* (13) iirinde tarlalarda güne in oldu u ve otların uçlarındaki karların dondu u bir zaman diliminde, air *aman* dilimine • *imdi* der, *urtık ak amları ba ı avuçlarında dinlenemeyen* bir air vardır. Bu mışsralarda renk ça rş tşran • *ak amlar* iirin başlı ş olan *özlem*den hareketle airin dinlenme özlemini dile getiren bir unsur olarak yer almış tşr.

air, iirlerinde sevgili yerine koydu u kadın için *sen* zamirini kullanır. *Hikâye* (14) iirinde bu sevgilinin *dudakları pembe/ elleri beyaz*dır. *Pembe* renk, *sevgilinin dudakları*na, • *beyaz* renk *ellerine* yakış tşrılan renklerdir. iirin üçüncü dörtlü ünde sevgilinin da ştması ve savurması *istedi* airin • *do du u köylerde* olmayan *bu day tarlaları*na benzetilmiştir. Burada *bu day* kelimesi ile ça rş tşrılan, sevgilinin saçlarının renginin *sarı*ış dır. iirin ikinci dörtlü ünde sevgili, serinli ine ş şılmak istenen bir ceviz a acına benzetilmiştir.

• *Resim* iirinde tekrar *sen* zamiriyle seslenilen sevgilinin tazeli ini anlatmak için *sabahlar kadar*, güzelli ini ifade etmek için de *tarlalarda bulutların gölgesi gibi* ifadeleri kullanılmıştır. Bu iirde sevgili aynı zamanda *pembe*dir, *beyaz*dır, *ye il*dir:

• *Sen sabahlar kadar tazelin!*
Pembesin, beyazsın, ye ilsin.
Tarlalarda bulutların gölgesi gibi
Güzelsin. (Külebi 1997: 50)

Aynı iirde sevgili, *Ak am rüzgârlarıyla güne savrulur/ Sen de öylesin* mışsralarında ak am rüzgârlarıyla savrulan güne le bir tutulmuş ve bu mışsralarda sevgili için kullanılmış *güne* ile *sarı* renk, *aydınlık* ve *ıık* ça rş tşrılmış tşr. Devam eden mışsralarda sevgili, kiraz a açlarının a zında meyve verdi i ve *keske* karpuzda içini görece i bir kadın olarak tasvedilir. iirin bu mışsralarında sevgilinin a z bir kiraz a acı, dudakları ise bu a acın meyvesi olan kirazlar olarak dü ünülmü olabilir. *Kiraz*la ça rş tşrılan renk • *kırmızı*dır. *Karpuzun içi* de *kırmızıya yakla an koyu bir pembe*dir.

• *zin* (51) iirinde izin alıp kendisine gelen sevgilinin • *saçları* airin • *tütününün rengi*nden güzel olacak, sevgilinin elleri

• *klümi*

kaydırılmış ve sevgilinin sesiyle günün do aca ş belirtilmi tir. Sesle gelen *Günaydın!* orijinal biçimde mşsralara ta şnmş tşr.

•*Sabret*(52) iiri ba tan sona sevgilinin fiziksel özelliklerinin renklerle çizildi i iirden bir tabloyu andşsr. Bu iirde yine •*sen* zamiri ile seslenen sevgili *pekte bir gömeç bal gibi* görülür. Bu söyleyi le sevgilinin *sarı m* ş ve “*tatlı ı*” imlenmektedir. *Renksin yazdan kı tan, tazeliksin bahardan* mşsraş sevgilinin air için bütün renkleri temsil edi ini gösterir. Sevgili yazşn ve kş şn bütün renkleri ile baharşn tazeli ini kendisinde toplamş tşr. Elleri •*beyaz güller gibi küçücük* tür, kalbi •*omurcuklardan pembe* dir, gözleri •*ye il yaylalar* dşr. Burada sevgilinin elleri •*beyaz* renkle ve bir tabiat unsuru olan *güller* le, kalbi •*pembe* renkle ve yine *gül* lerle ba lantış olant *omurcuk* larla, gözleri •*ye il* renkle ve bir tabiat unsuru olan *yayla* larla anlatılmış tşr. •*Güzelleme*(53) iirinde •*imdi evimdeki karım* olarak ifade edilen kadşnşn *gözlerinde bahçeler* vardşr. Buradak *bahçe* kelimesi ile ça rş tşrşlan renk *de* il dır.

•*Tabanca*(48) iirinde sevgiliye *Altın yürekli yâr* ve •*Telli duvaklı yâr* ekinde seslenilmi ve sevgili “*uçan ku lar*”a benzetilmi tir. •*Altın yürekli yâr* mşsrasında *altın* kelimesi ile ça rş tşrşlan renk *sarı* renktir. Bu mşsra ile anlatılmak istenen sevgilinin •*altın kalpli olu u* z yüre inin en yüce duygularla ve iyi niyetlerle dolu olmasında *Telli duvaklı yâr* mşsrasında yer alan *altın duvaklı* ifadesi ise renk olarak *beyaz* ş ça rş tşrmakta ve sevgilinin •*temizli i* ni, •*masumiyeti* ni dile getirmektedir.

• *istanbul*(12) iirinde bu defa *o* z zamiriyle airin *Boyuna onu dü ünürdüm* mşsrasında yerini alan bir sevgili vardşr. Bu iirde renk ça rş tşran kelime, iir boyunca üç defa tekrar ede *naun* kelimesidir. Bu kelime ile ça rş tşrşlan renk *sarı* dşr. **Bayraktar** (2006: 217) *sarı* renk için *beniz rengi, uyu turucu madde, sinsilik, hastalık, u ursuzluk* anlamlarşnşn ortaya çşktş ş sonucuna varmş tşr. Buradan hareketle *sarı* rengin olumsuz bir ça rş şm alanşnşn oldu u sonucuna da varşlabili **K lebi** nin • *istanbul* iirinde •*kavun* ile ça rş tşrşlan *sarı* renk **Bayraktar** şn ortaya koydu u anlamlara ek olarak teklif edilebilecek bir *ayrılık* anlamş ta şmaktadır.

Buraya kadar incelenen renkli mşsralardan hareketle •*pembe*, •*beyaz*, •*ye il* ve •*tütün rengi* nin **K lebi** de •*sevgilinin renkleri* oldu u sonucuna ula şlabilir.

K lebi nin iirlerinde •*kızlar ve kadınlar* önemli yer tutar. •*Harp çinde*(20) iirinde •*Anaların sütü kesil* mi ve •*kızlar sarar* mş tşr. *Süt* kelimesinin ta şdş *şaklık* bir duygusalışk ifade

ederek analara *saflik, masumluk, temizlik*Ž, bu sütün kesilmesi de çocuklarŒn aç kalmasından kaynaklanan bir “çaresizlik” katar. KŒzlarŒn *pararması*Žnda sava ortamŒnŒn getirdi i maddi yoksunluklar ve manevî yŒkŒmlardan ötürü gelen *ensalıklar*Ža i aret edilir.

•Çar iŽ iirinde airin mezarŒna gelip a lamalarŒnŒ istedi i kadŒnlar da duygusal bir niteli i, saflŒ Œ, temizli i temsil edecek ekilde •akçaŽ ŒfatŒyla anlatŒlŒrlar:

•Mezarımı çar mun ortasına kazsınlar

Akça kadınlar

nce kadınlar

Ba ucuma gelip a lasınlar.Ž (Külebi 1997: 32)

KadŒnŒn i lendi i bir ba ka iir olan *Yurdumuz*Žda *yanık tenli*Ž oldu u belirtilen kadŒnlar *Hepsi de çınar gibi/Yahut veremlidir*Ž ekinde tasvir edilir. YanŒk tenli olu un nedeni ortaya konulur: *veremli olu* Ž. Bu *yanık tenli*Ž kadŒnlarŒnçocukŽlarŒnŒ belirtmek için de yine kadŒnlarŒn ten rengi ile paralel bir ifade kullanŒlmŒ tŒr: *karacao lanlar*Ž. Burada *siyah*Ž yerine *kara*ŽnŒn tercih edilmesi ve bu kelimeye bir de küçültme ekinin eklenmesi kullanŒma hissî bir nitelik kazandırmŒ tŒr: YanŒk tenli, çŒnar gibi yahut veremli kadŒnlarŒn küçük ve onlarla aynŒ kaderi paylaacak Karacao lanlarŒ (Külebi 1997: 40).

•SevdaŽ(47) iirinde airin kendisini kurtarmasŒ için seslendi i *çocuk*Ž ise bu defa *di leri papatyadan beyaz*Ž olarak çŒkar, okuyucunun kar ŒŒŒna. Burada *yağ*Ž, “kurtarıcı”nŒn ve •umudun rengiŽdir. •Masaldaki ÇocukŽ(43) fiktif/ kurmaca bir dünya olan masal dünyasŒnda yer alsa *dağın olsa kork[makta]Ž, yalnız kalsa kork[maktadır]Ž. Bu mŒsralarda yer alan •amŽ kelimesi, çocuktaki korku duygusuna neden olan *karanlı* iŽ çarŒ tŒrmaktadır. •Mehmet AliŽ(30) iirinde anasŒnŒn sava bitiminden üç ay önce i e giderken do urdu u Mehmet Ali, *uz süt em[mi] Ž ve uz ı ik gör[mü] Ž*tür. Burada duygusal niteli i a Œr basan *ak*Ž rengi çarŒ tŒran *süi*Ž kelimesi ile yine *sarı*Ž rengi ve *aydınlı i*Ž çarŒ tŒran *ıık*Ž kelimesinin azlŒ Œ sava döneminin maddî yoksunlu una ve bunun analar ve çocuklar üzerindeki hem maddî hem manevî olumsuz etkilerinâret etmektedir. *Ya mur*Ž(34) iirinde ya murdan *ekmek*Ž bekleyen çocuklar vardŒr. Burada *ekmek*Ž kelimesi hem renk olarak *sarı*Žys çarŒ tŒrmakta hem de *•mur*Ž vasŒtasŒyla gelmesi beklenen *•lık*Ž ve *•ereketi*Že dolaylŒ yoldan bir gönderimde bulunmaktadıŒr.*

•Evvel ZamanŽ(11) iirinde yer alan *•llık pudra*Ž kadŒnlarŒn kullandı Œ bir makyaj malzemesi olarak, yine aynŒ iirde *yan* a •frenk altını küpelerŽ de kadŒnlarŒn kullandı Œ bir takŒ olarak yer

almŝ tşr. Bunlar kadŝnlarŝn ŝŝslenmek için kullandŝklarŝ malzemelerdir. Bunlardan *ak pudraŝ*, *açık pembeŝ* rengi, *ŝrenk altını kŝpeler*

olarak de erlendirdi i insanlarşn onu hayata daha sşkş ba ladş ř vurgulanmaktadır: *Öyle ba lanıyorum ki hayata*. air bu durumu ifade etmek için de yine renk ça rş tşran bir ifade biçimine ba vurur:

- *Gecelerim gündüz oluyor/ Gündüz oluyor*. Bu mşsralarda *gündüz oluyor* ifadesinin üst üste iki defa tekrarlanması *gündüz* kelimesi ile ça rş tşrşlan *aydınlık*şn *gece* kelimesi ile ça rş tşrşlan *karanlık*za baskın geldi ine i aret ed Dostluk, karde lik ve dert ortaklı ř *aydınlık*řs ça rş tşran bir kelime olarak *gündüz* kelimesi ile ifade edilmi tir.

- *Yirminci Yüzyılın İlk Yarısı*(27) iirinde bir bütün hâlinde *Yirminci yüzyılın insanları [...]/ Derya gibi kan içtiler*. eklinde anlatılmaktadır. Burada derya kelimesi ile ça rş tşrşlmak istenen rengin *mavi* oldu u dü ünülse de bu ifade ile asşl anlatılmak istenilen *kan* kelimesinin miktarı yani niceliktir. Dolayşsıyla *derya* ve *kan* kelimeleri ile ça rş tşrşlmak istenilen ortak renk *kırmızı*dır. Buradan hareketle de asşl anlatılmak istenilen insanı tarafşndan sebep olunan cinayetler, ölümlerdir.

2. Doğa

Mitat Durmu , Bedri Rahmi Ey boğlunun iirlerini ř şk ve renk unsurları ağşsşndan de erlendirdi i çalışmasında, *güne , bulut, deniz, gökyüzü ve ebemku a i*şnı tabii ř şk unsurları içinde de erlendirir (Durmu 2001: 3). Benzer durum **K lebi**nin iirleri için de geçerlidir. **K lebi**, bunlara ek olarak *güne* ř kelimesi yanında *gün* kelimesini, *gökyüzü* kelimesinin yanında *gök* kelimesini kullanır. Ancak *ebemku a i* ya da *gökku a i* kelimelerini *Adamın Biri*nde hiç kullanmaz. *Gökku a şn* ça rş tşrmak için *sevda*yı kendisine benzetti i rengârenk *koroz ekerleri*ni kullanır.

K lebinin iirlerinde renk unsurları genellikle o a ile birlikte anılır: *gökyüzü-mavi*, *tarlalar-ye erirken*, *beyaz güller*, *ye il yaylalar*, *mavi dereler*, *bulut rengi* örneklerinde oldu u gibi.

- *Özlem*(13) iirinde airin atşnı yelesin *bulut renginde*dir. Burada *bulut rengi* ile ça rş tşrşlan *beyaz*, do al bir beyazdır ve yine do anı bir parçası olan atşn yelesine renk olarak seçilmi tir. Atşn yelesinin *bulut renginde* olmasına neden olan da yine do al bir unsur olan *ye e ir a ir ya an kar*dır. iirde *imdi tarlalarda güne vardır* mşsrasında güne ile ça rş tşrşlan renk, *Karlar donmu tur otların uçlarında* ve *A ir a ir kar ya ıyordu* mşsralarında yer alarak *kar* kelimeleri ile ça rş tşrşlan renk ise *beyaz*dır. Bu iirde ça rş tşrşlan *beyaz* renk ile ifade edilmek

istenilen *kı* mevsimi'dir. •*çi korku dolu kı gecesi/ Hiç yata in yok mu sıcak!/ Da ları dolduran kır çiçe i/ Hangi rüzgârlar seni koklayacak!* mşsralarında yer alan *gecesi* •*çi korku dolu* ifadesi ile olumsuz bir *ça rş şma* sahiptir ve içinde ta *şdsş* kelimesinin *ça rş tşrdş ş beyaz* renge ra men *karanlık* *ça rş şmş a ş* basmaktadır. iirin bu mşsralarında *karanlık* ile *sıcak* kelimesinin *ça rş tşrdş şarı* renk ve *aydınlık* ile *kır çiçe i* nin *ça rş tşrdş ş "rengârenklik"* arasında bir çatışma söz konusudur. Ancak iirde içinde bulunan mevsim kış mevsimi oldu u için, •*aydınlık* ve •*rengârenklik* *ça rş tşran* kelimeler nicelikçe fazla olsa da •*aydınlık* za galip gelen *karanlık* tır.

•*Sevda Pe inde* (18) iirinde •

iirde •maviŽ ve •ye ilŽ do ayş •sevilmesiŽ gereken bir mekâna dönü türen renklerdir.

•ResimŽ(50) iirinde sö üt a açlarşnşn altşnda akan dereler •maviŽdir.

•HikâyeŽ(14) iirinde airin do du u köylerde •evizŽden dolayış kahverengini ça rş tşranceviz a açlarıŽ ve sarş rengi ça rş tşran bu dayŽ tarlalarş yoktur. Bu mşsralarda kahverengiŽ ve •sarıŽ yoksunlu un renkleridir.

• te u Gördü üm DenizŽ(33) iirinde •maviŽ ve •ye ilŽ rengi ça rş tşran, dalgaŽ ve •yosunŽ aynş zamanda ba ka denizlerinŽ de dalgasıŽ ve •yosunuŽdur. airin “ te u gördü üm denizŽ dedi i •denizŽ de aynş zamanda ba ka toprakların deniziŽdir. Burada •denizŽ, •dalgaŽ ve •yosunŽ kelimeleri ile ça rş tşrşlan •maviŽ ve •ye ilŽ renk do al unsurlar arasşndaki birbirine zerkli e ve bütün denizleri, dalgalarş ve yosunlarşmsıl edi e i aret etmektedir. •DenizŽin ba ka topraklarşn da denizimass, üstünde ehirler kurulan kşşlara gemiler götürmesinden, ba ka topraklarla ba lantşşş sa lamasşndandşr.

•YurdumuzŽ(39) iirinde •Sonra ovalar gördüm ki/ Ya çöldü, ya ayazdı.Ž Mşsrarışnda •kırıŽ kelimesi ile ça rş tşrşlan renk •kırıŽdşr. Bu renk ile ovalarşn bereketsizli iŽ, •verimsizli iŽ anlatılmak istenmi tir.

3. Yer

•Evvel ZamanŽ(11) iirinde •Geceleri sokak sokak gezerdin/ Ellerin ceplerinde yıldızları sayarakŽ mşsrarışnda sokaklar •karanlı iŽ ça rş tşran •gecelerŽ ve •beyazŽş, •aydınlıkŽş ve •kıkŽş ça rş tşran •yıldızlarŽ ile birlikte verilmi tir. Bu mşsralarda •aydınlıkŽ ve •karanlıkŽ çatş mass vardşr. airin iirin ilk dörtlü ünde ifade etti i •â iklikŽtan dolayış ve •yıldızlarŽ kelimesindeki çokluk ekinden dolayış bu iirde a şr basan •aydınlıkŽtşr.

•Sevda Pe indeŽ(17) iirinde evlerin bahçeleri, ak am serinli inde ehirli kadşn gibi bakmaktadır. airin ömründe ilk defa gitti i zmir•de, içindeki a k duygusundan ötürü ehre girerken •ı klarŽ uçu maktadır.

•Sevda Pe indeŽ(18) iirinde koca bir ehirin ortasşnda çaresiz kalan air, •Karanlık caddeler uzayıp gidiyor/ Kar ya ıyori ı kların üstüneŽ mşsrarışnda caddeleri renk ça rş tşran üç unsur ile anlatşyor: •karanlıkŽ, •karŽ ve •ı klarŽ. Bu mşsralarda caddeleri niteleyen •karanlıkŽşn kar şşşna •aydınlıkŽş ça rş tşran •ı klarŽ ve •ı kların üstüne ya an karŽ konmu ve bir •ık-gölgeŽ oyunu

olu turulmu tur. airin yalnız ve çaresiz kaldı ş ehrin caddeleri
•aydınlık ve karanlık şın çarpıştı ş bir mekâna dönü mü tür.

•Sivas Yollarında(16) iirinde Sivas yollarında
geceleri/A ır a ır ka nılar gider ş mşsralarında yolları geceler şin
ça rş tşrdş ş karanlık ile verilmi tir.

•Yurdumuz(39) iirinde airin Pasinler'deki köyünün
sokakları beyaz dır. Bu beyazlık airin daha sonra gördü ü ve
çöldü ya ayazdı dedi i ovaların rengi olarak çağrıştıran ile
hem bir kar şla tırma hem de bir çarpışma halinde beyaz
kelimesi airin köyünün sokaklarına olumlu bir çağrışım etkisi
yüklerken, sarı renk sonradan görülen ovalara karşı olumsuz
çağrışım etkisi katmış tır.

•Ya amak(44) iirinde Bahçelerin hapisanesinde/ Bütün
çiçekler sahipsiz/ Bulutların hapisanesinde/ Beyaz adalar yüzer ş
mşsralarında bütün renkleri ve özellikle de i çarıştıran
bahçe, bir mekân olarak hapisaneye benzetilmi tir ve yine bütün
renkleri çağrıştıran çiçekler bu bahçede sahipsiz verilmi tir. Yerde
olan bu bahçeye karşı gökte beyaz rengi çağrıştıran bulutlar
bir hapisaneye benzetilmi tir. Bahçedeki sahipsiz çiçeklere karşı
olarak bulutların hapisanesinde beyaz adalar yüzmektedir. Her
varlığın kendi kapsam alanında adanmış oldu u dü üncesinin
yankılandığı mşsralarda umutsuzluk hâkimdir. Aynı iirin son
dörtlü ünde Gecelerin hapisanesinde/ Bu iirin sahibi tek baına/
Umutların hapisanesinde/ n cin yok ş mşsralarında karanlık
çağrıştıran geceler de airin tek başına oldu u bir hapisaneye
benzetilmi tir. Aynı ekilde umutların hapisanesinde de hiç kimse
yoktur. Bu mşsralarda gecelerin çağrıştıran karanlıkla airin içinde
bulundu u yalnızlık ve hiç kimsenin yer almadığı umutların
hapisanesinden hareketle umutsuzluk anlatılmış tır.

•Özlem(13) iirinde tarlalarda sarı rengi ve aydınlık
çağrıştıran güneş vardı. Dağlar rengârenkli çağrıştıran her
çiçeğin doldurmu tur.

•Yurdumuz(39) iirinde Türkiye için iki defa bayraımız
gibi dalga dalgadır ş ifadesini kullanan, bayraımızın rengindeki
kırmızılıktan ve kanından ötürü vatanımızın salı zına i aret eden
air, Türkiye'nin yollarını da rengârenkli çağrıştıran Sivas
kilimleri ne benzetir. Köylerinin sayılarının çok oldu unu anlatmak
için de aydınlık çağrıştıran yıldızlardan yararlandı. Ökke yıldız
kadar köyleri vardır ş.

•Ya amak II(45) iirinde Yurdumun göklerinde mi yerin/
Hey Tanrı bilmek isterim ş mşsralarında yurdun yani vatanın ş

• *mavi* rengi ça rş tşran *göklerinin* Tanrş'nşn yeri olup olmadş ş sorgulanarak *yurdun gökleri*ne kutsallşk verilmektedir.

4. Kavramlar

• *Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı*(35) iirindeki • *Nasıl sevmezsin gökyüzünü/ Çalı anlar da muhtaçtır maviye* mşsralarında • *gökyüzü* kelimesi ile ça rş tşrşlan ve *çalı anların* da muhtaç oldu u ifade edilen • *mavi* rengin • *özgürlük* anlamşnş ça rş tşrdş ş söylenebilir.

• *Mehmet Ali*(30) iirinde • *Zeytinya ı ve ekme kadar/ Kitti özgürlük memlekette* mşsralarında • *özgürlük* kavramş memlekette çok az bulundu u için yoksunluklarş kştlş ş ya atayınya i ş ve • *ekme e* benzetilmi tir. Bu mşsralarda zeytinya şnşn rengi • *ekme e* ve ekme in rengi olan *sarı*dan ziyade bunlarşn temel besin maddeleri olu larş ile paralel bir ekilde • *özgürlük* de insanşn ihtiyaç duydu u temel kavramlardan biri oldu u vurgulanak istenmi tir.

• *Özgürlük*(38) iirinde air kuvveti yetse, bütün gemilerin halatlarşnş kesecek ve onlarş *azalt*acaktır. Aynş ekilde evlerinden aldş ş kentın bütün çocuklarşn *kiraz çiçeklerinden bir çift kanat* takacaktır. Bu mşsralarda özgürlü ü ça rş tşrşlan *kiraz çiçeklerinden bir çift kanat* açan kiraz çiçeklerinden yapılmş bir çift kanattır. Burada air, gemilerin halatlarşnş kesmenin *çocuklara kiraz çiçeklerinden kanat* takmanşn onlarşn özgürlü ünü sa lamayaca şnş bilir ancak yine de bunu bütün kuvvetiyle ba şrak yapmak arzusundadır.

• *Ya mur*(34) iirinde • *Getir bize ye illik, sevinç getir* mşsralarında • *ye illik* kelimesi, • *sevinç* kelimesinin anlamşyla özde le mi tir. • *Ye illik* air için • *sevinç* anlamşna gelen bir kavrama dönü mü tür.

• *Ak amlar Hey Ak amlar*(19) iirinde • *Kim esir de ildir/ Kendi içersinde? Ak amlar hey ak amlar!* mşsralarında insanşn kendi içersindeki esirli i iki defa tekrar edilen • *ak amlar* kelimesinin ça rş tşrdş ş *karanlıklar* ile verilir. nsanşn içi, kendisini esir eden bir hapishaneye benzetilmi tir. Bedenin/ iskeletin bir hapishane ruhun da mahpus olmasş, özün biçimle sşnşrlandırılmasş şstşraba dönü mü tür.

• *Ya amak II*(45) iirinde • *Ben niçin tutsa im yeryüzünde/ Ben niçin bilmek isterim? Ayaklarım var yürümek isterim/ Di lerim var gülmek isterim* mşsralarında yeryüzündeki esarete i aret eden, varlı şn bo ucu darlı şnş hissettir air, özgür bir insan olarak yürümek ve gülmek istemektedir. Bu mşsralarda di ler ile ça rş tşrşlan

• *beyaz* renk ile gülmek ile ça rş tşrlanme özgülü e i aret etmektedir. **K lebi**'nin bu mşsralarında özgürlük yazış ça rş tşran di lerle ve • *gülmek istemek* ile verilmi tir

5. Zaman

K lebi'nin iirlerinde zaman ifade eden *ak am*, • *ak amüstü*, • *gece* kelimeleri ça rş tşrdşklar *aranlık* ile • *sabah*, • *gün do ması* ise ça rş tşrdş *şaydınlık* ile birer • *renk* ve • *ik-gölge* unsuru olarak kullanılmış *Atılmanın Biri* kitabında sadece tek bir örnekte bir zaman dilimine i aret eden *ya* mevsimi, bir *mavi balon*za benzetilerek renklendirilmi tir. Zaman ifade eden *ya* sözcü ü, ça rş tşrdş ş ş şk ve renk unsuru ile yer almamış , tam aksine onu niteleyen bir sşfat olan mavi ile boyanmış tşr.

• *Sevda*(47) iirinde • *Bir mavi balon mudur bu yaz/ çi sevda dolu yolculuk* mşsralarında yaz mevsimi, gökyüzünün bulutsuzlu u ve pürüzsüzlü ünden dolayı *mavi bir balon*za benzetilmi tir. Bu benzetimde do al bir gerçekli e yaslanmış , realite oldu u gibi verilmi tir.

6. Renksizlik

K lebi, renksizli i • *Ya mur*(34) iirinde i lemi tir. Bu iirde • *Ya hay mübarek* diye hitap edilen, *tarlalar ye erinceye kadar ta ları toprakları yıka*masş, • *ye illik* ve • *sevinç getir*mesi istenilen, • *bütün nafakanın ve ümitlerin* kendisinde oldu u, • *tarlaların bu day, çocukların ekmek bekledi i* ve en önemlisi air tarafından • *dünyanın yüzünü yıkaması* arzu edilen ya mur, • *temizli i*, • *arındırmayı*, • *bolluk* ve • *bereketi*, • *sevinç* ve • *bütün ümitleri* temsil eder.

K lebi'nin Kullandığı Renklerin Türk Dili Tarihindeki Yerine Dair Bir Hatırlama

Çalış manşn bu bölümünde Külebi'nin kullandış renklerle Türk dili tarihinde hangi kronolojik sıra ile görülmeye ba landış özet eklinde ortaya konulacaktır. Hangilerinin kullanışmşnşn eski, hangilerinin yeni oldu u ve yenilerin hangi yüzyıllarda ve hangi Türk lehçelerinde görülmeye ba landış ş sorusuna cevap aranacaktır.

K ç k, Göktürk Yazıştlarından günümüze bazış renk adlarışnşn zamanla yerlerini Türk veya yabancı dildeki bir sözcü e bşrakarak kaybolduklarışnş, bazışlarışnşn küçük ses de i ikliklerine u radış şnş, bazışlarışnşn anlamışnşn daraldış şnş, bazışlarışnşn da de i meksiz varlıklarışnş koruduklarışnş belirtir. Bunlara • *ak*, • *ye il* ve • *mavi* renklerini örnek verir. Örne in

ak kelimesinin yazış dilinde ve alâzda kullanılmakla beraber Arapçadan alınmış *beyaz* kelimesine göre kullanışm sıklıkla azaldıkça ifade eder. Aynı manadaki *ürü /yörü* sözcü ünün ise günümüze ulaşamadıkça belirttikçe kelimesi *ye il*'e dönüşürken Türk lehçelerinde *yüce, mavi, boz, çal, ala, gri, ye il vb.* kavramlar karşılık *kök* kelimesi zamanla hem anlam daralmasına uğruş hem de ekil de i tirerek yerini Arapça *mavi*'ye bırakmış tır (Küçük 2010: 557).

K lebi nin iirlerinde en çok kullandık renk olan *sarı* Türk dilindeki gelişimi öyledir: Köktürkçede (Küçük, 2010: 560) *sarığ*, Uygur Türkçesinde (Küçük, 560) *sarığ*, Karahanlı Türkçesinde (Küçük, 562) *sarığ/ sarı Ğ*; *sapsarı / sapsarı (herhangi bir sarı renk, sapsarı) Ğ*, Harezmi Türkçesinde (Küçük, 564) *sarığ/ sarı/ saru Ğ*, Ça atay Türkçesinde (Küçük, 565) *sarığ/ sarık Ğ*, Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesinde ise (Küçük, 568) *sarı/ saru Ğ* eklindedir.

K lebi nin iirlerinde en çok kullandık ikinci ve üçüncü renk olan *beyaz* ve *mavi* ise, dilimize Ça atay Türkçesi döneminde girmiştir. Bu durumu Küçük, şöyle belirtir: *Fars edebiyatı ve slamiyet'le etkileşimin bir gereği olarak bu dönemde [Ça atay Türkçesine] Arapçadan daha fazla renk adının girdiğini görüyoruz. Örneğin: Ahdar, ahmer, beyaz, beyza, la'l, lâceverd, mavi*

Orta Türkçe D nemi (Karahanlı Türkçe i, Harezm-Kıpçak Türkçe i, Çağatay Türkçe i): Karahanlı Döneminde kullanılan renk adları *ak*, *boz*, *kara*, *kızıl*, *kök*, *sarıg/sarı*, *siyah*, *ya il/ye il*dir. slamiyet'in kabul edildiği bu dönemde Arapça renk adları yerine *ah*, *surh*, *zerd* gibi Farsça renk adlarının Türkçeye girdiği görülmektedir (Küçük 2010: 562-563). K. ç. k. e. göre, bu dönemde tabiatın somutlaştırma yoluyla yapılmış renklerin belki de ilk örneği diyebileceğimiz tek kelime olan *kızılgül* dikkati çeker (Küçük 2010: 563). Harezm-Kıpçak Türkçesi döneminde kullanılan renk adları *g/a / ah/ ak* (beyaz), *boz*, *bo day/ boday* (bu day rengi), *doru*, *esmer*, *kumral*, *kök*, *mor*, *kehriuba* (açık sarı, kızıl arası, amber rengi), *sarıg/sarı/saru*. K. ç. k. e. göre bu dönemde ilk defa Arapça *mor* ve *mor* renklerine yer verilmiştir (Küçük 2010: 564). **K. lebi'nin** kullandığı *kehribar rengi* de (*kehriuba*) bu dönemde Farsçadan dilimize giren yeni renklerdenidir. Çağatay Türkçesinde kullanılan renkler: *ag/ak*, *beyaz*, *boz*, *kara/karag*, *kök* (gök), *navi*, *mor*, *sarıg/sarıg*, *siyah/siyeh*, *ya il*. Fars edebiyatı ve slamiyet tesiri ile giren renkler arasında *beyaz* ve *navi* yer alır.

Bu dönemde tabiatın somutlaştırma yoluyla yapılmış Farsça renk adları oldukça fazladır. Bunların sınıflandırılması ve **K. lebi'nin** de geçen örnekler şöyle sıralanabilir:

- Bitki adlarından oluşanlar: *Nilüfer*, *erguvan*, *erguvan rengi*.
- Aç adlarından oluşanlar: *nar*, *gül rengi*.
- Değerli taş adlarıyla oluşanlar: *kehribar rengi*.
- Maden adıyla oluşanlar: *Gümü* rengi.

Eski Anadolu Türkçe i ve Osmanlı Türkçe i D nemi: Bu dönemde kullanılan renk adları bunlardır: *ak*, *akca* (akça), *beyaz*, *boz*, *gök*, *kara*, *karanu* (karanlık), *karmızı*, *kızıl*, *pembe* (penbe eklinde), *sarı/ saru*, *siyah*, *ya il*, *ye il*. Bunlardan *penbe* ve *siyah* Farsçadır.

K. lebi'nin Renklerini Newton Tayfı, Renklerin Fotometrik Yoğunlukları ve Duygusal Değerleri Açısından Anlamlandırma Çalışması

Şeref Bigalı beyaz ışığın ilmi açıklamasını 1670 yılında Newton'un yaptığına belirtir. Newton, karanlık bir odaya açtığı bir delikten, gün ışığı vererek prizmadan geçirmiştir, beyaz bir perdeye düşürmüştür. Ve sırasıyla *mor*, *navi*, *ye il*, *sarı*, *turuncu*,

• *kırmızı* rengin açışklandırışnış görmü tür (Bigalı 1999: 223). A a şdaki tablo, **Newton**’un elde etti i bu renk sırasış **K lebi**’nin en çok kullandı ş renklerin karışla tırışlması için hazırlanmış tır. Bu tabloda **K lebi**’nin en çok kullandı ş ikinci renk olan *beyaz* (35) dikkate alınmamış tır. Çünkü **Newton** deneyini *beyaz ı k* üzerinden yapmış ve onu prizma vasıtasıyla kendisini olu turan renklere ayırmış tır **K lebi**’nin en çok kullandı ş ikinci renk olan *beyaz*; • *mor*, • *mavi*, • *ye il*, • *sarı*, • *turuncu* ve • *kırmızı* renkleri kendisinde ta şmakta, onların birle iminden olu maktadır. Bu sınsıflamanışn dş şnda bırakışlan bir di er **Newton**’un tayfında yer almayan ve **Bigalı**’nın (225) *ı ı hiç aksettirmez* dedi i • *siyah* renktir. • *Siyah* ve • *kara* **K lebi**’nin en çok kullandı ş dördüncü renktir. **K lebi**’nin kullandı ş *kahverengi* de **Newton**’un tayfında yer almadış ş için bu karışla tırmaya dâhil edilmemi tir:

Newton I k Deneyinin Renk Sıralama ı	K lebi’nin En Çok Kullandı ğı Renkler
Mor	Sarı 43
Mavi	Mavi 30
Ye il	Ye il 20
Sarı	Kırmızı 8
Turuncu	Yok
Kırmızı	

Tabloda görüldü ü gibi **Newton**’un deneyinde en üstte yer alan • *mor*’u **K lebi**, *Adamın Biri*’nde hiç kullanmamış tır. Buna karışlık 2 ve 3. sırada yer alan • *mavi* ve • *ye il* renkleri arasında iki sıralanış arasında bir paralellik vardır. **Newton** tayfışnışn dördüncü sırasışnda yer alan • *sarı* renk, **K lebi**’nin *Adamın Biri* eserinde en çok kullandı ş renktir **K lebi**, **Newton** tayfışnışn 5. sırasışnda yer alan • *turuncu* rengi de *Adamın Biri*’nde hiç kullanmamış tır. **K lebi**’nin **Newton** tayfına göre en az kullandı ş renk *kırmızı*’dır. Bu renk **Newton** tayfında da en altta yer almaktadır. **K lebi**’nin kullanmadış ş renkleri olan • *mor* ve • *turuncu* hariç tutulursa **Newton** çarkışnışn en alttaki rengi ile **K lebi**’nin bu tayfta yer alan renkleri arasında da en çok kullandı ş renk olan • *kırmızı* renk konusunda da iki tablo arasında bir örtü me oldu u söylenebilir.

Kanat’ın belirtti ine göre, Amerikalış psikolog **Albert Poffenberger**’in, *Reklamcılıkta Psikoloji* isimli kitabışnışn, on birinci bölümünde, çe itli Amerikan ara tırarışnışn ortak sonucu olarak yayımladı ş tabloda, fotometrik olarak ölçülen ş ş şn gücü, bariz olarak belli olmaktadır. *Beyaz* ş ş şn yo unlu u için 1000 rakamışnış

esas alan bu sşralamada, di er renklerin yo unluklarş bu de er temel alşnarak sşralanmş tşr (Kanat 2007). A a şdaki tablo, bu sşralama ile **K lebi**'nin en çok kullandş ř renkleri kar şla tşrmaq amacsyla hazşrlanmş tşr:

Fotometrik I şk Gücü Sşralamasş	Külebi'nin En Çok Kullandş ř Renkler
1. Beyaz ř şk 1000	1. Sarş 43
2. Sarş 938	2. Beyaz 35
3. Turuncuya yakşn sarş864	3. Mavi 30
4. Turuncu 579	4. Siyah-kara 29
5. Ye il 348	5. Ye il 20
6. Kşrmşzş 348	6. Kahverengi 11
7. Tu la rengi 283	7. Kşrmşzş 8
8. Mavimsi ye il 221	8. Pembe 5
9. Mavi 161	9. Taba rengi 1
10. Mor 125	
11. Lacivert 120	

ki sütun kar şla tşrşldş şndarş ve beyazşşn **K lebi**'nin iirlerinde fotometrik listeye göre yede i tirdi i görölür. Fotometrik listede son iki sşrada yer alan **lacivert** ve **lacivert** **K lebi**, **Adamın Biri**'nde hiç kullanmamş tşr. Her iki listede de **il** renk be inci sşradadır. Fotometrik listede 6 ve 7. sşrada bulunan **tu la rengi** **K lebi**'de yine yer de i tirmi olarak 7 ve 6. sşrada **tu la rengi** ve fotometrik listedeki **tu la rengi** ile benzerlik gösteren **kahverengi** yer almaktadır.

Kanat, serbol ça řř şmşnşn yöntemsel bakşmdan tamamlanmasş ile ilgili olarak, 1920'li yşllardan bu yana, kabul görmü Amerikan psikologlarş tarafından birçok ara tşrma yapıldş şnş belirterek **M. Luckiesh**'in, **İlan ve Satř Teřvikinde Işık ve Renk** isimli kitabşnda bir deneyden söz etti ini aktarş (Kanat 2001: 106 107). Yazarřn belirtti ine göre bu deneyde belirli renklerin özelliklerini sñřflandıřmak ve böylece, bunlarşn duygusal de erlerini ve duygusal tonlarşnş tespit etmek istemi tir. Gri zemin üzerine, on iki renk, bir tayf olu turacak ekilde dizilmi tir. Deneklerden, bu renklere bakarak yan tarafta duran tahtadşşfatlardan birini ya da his ve keyiflerine uygun olarak hissettikleri bir ba ka sşfatş, kâ řda yazmalarş istenmi tir. Sřfatlar üç gruba ayrşlmş třř **heyecan verici**,

•*sakinle tirici*Ž ve •

de erlendirilebilecek *sakinle tirici* ve *frenleyici* renkleri ise toplam elli be (30+20+5=55) defa kullanılmıştır. Buradan hareketle Külebi'nin *Adamın Biri*nde yer alan şiirlerinde *heyecan verici* renklerle *frenleyici* ve *sakinle tirici* renkleri hemen hemen e it oranda tercih etti i sonucuna ula şlabilir.

Cahit Külebi'nin şiirlerindeki renklerin anlamlı de i im ve dönü üm unsurları ile yüklüdür. Sevinçleri ço altan, hüznü derinle tiren bu renk titre imi Türkçenin ş ş ş ve aydınlık şnda •sarıdan beyaz ve hissi akdan mavizye •mavi den •siyah ve siyahın duygusal karışık şna oradan ye il ve di er renklere do ru ilerleyerek airin *parlı in darlı ndan kurtulma arzusuyla yüklü* yürek ezgisine e lik eder.

KAYNAKÇA

- BAYRAKTAR Nesrin (2004). "*Kara ve Siyah Renk Adlarının Türkçedeki Kavram ve Anlam Boyutu Üzerine*". **D nya Türkçe gretimi 6. Sempozyum**, Ankara.
- BAYRAKTAR Nesrin (2006). "*Kavram ve Anlam Boyutunda Sarı ve Tonları. Çanakkale On ekiz Mart niver ite i Sosyal Bilimler En tit Dergi i*, Çanakkale: S. 20, Ss. 2018.
- B GALI ref (1999). *Resim Sanatı*, Ankara: Türkiye Bankası Kültür Yayınları.
- CONO LU Salim (2008). "*Türk şiirinde Folklor Dönü te Meyve*". **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 3/5.
- ÇET L smail (1998). *Cahit Külebi ve şiiri*, Ankara: Akça Yayınları.
- DURMU Mitat (2001). "*Bedri Rahmi Eyübu lu'nun şiirlerinde İ ik ve Renk Unsuru*". **T rkoloji Dergi i**, Ankara: C. XIV, S.1, Ss. 239- 254.
- KANAT Akın (2001). *Renk ve Duyu Psikolojisi*, zmir: İya Yayınları.
- KAPLAN Mehmet (1983). *Tanpınar'ın şiir Dünyası*, stanbul: Dergâh Yayınları.
- KÜÇÜK Salim (2010). "*Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri*". **Ulu larara ı Sosyal Ara tırmalar Dergi i The Journal of International Social Research**, C. 3/10.

KÜÇÜK Salim (2010). “*Tarihî Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları*”. **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 5/1.

KÜLEB Cahit (1997).*Bütün İirleri*, stanbul: Adam Yayşnlarş.

OKAY Orhan (2005).*Poetika Dersleri*, Ankara: Hece Yayşnlarş.

ÖZGÜL Metin Kayahan (1997).*Resmin Gölgesi İire Dü tü (Türk Edebiyatında Tablo Altı İirleri)*, stanbul: Yapş Kredi Yayşnlarş.

YALÇIN Mehmet (1991). *İirin Ortak Paydası: İirbilime Giri* , Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayşnlarş: 2224.

TDK B y k T rkçe S zl k, <http://www.tdk.gov.tr>